

Arkeologisk utredning etapp 2

Ljungarum 3:2

- förhistoriska boplatslämningar sydost om
Sagaholmshögen

*Ljungarums socken i Jönköpings kommun
Jönköpings län*

Särskild arkeologisk utredning etapp 2

Ljungarum 3:2

- förhistoriska boplatslämningar sydost om Sagaholmshögen

*Ljungarums socken i Jönköpings kommun
Jönköpings län*

Rapport, foto och ritningar: Carl Johan Sanglert

Grafisk design: Anna Stålhammar

Tryckning och distribution: Marita Tidblom

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping

Tel: 036-30 18 00

E-post: info@jkpglm.se

www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd: Ur allmänt kartmaterial från Lantmäteriet. Medgivande 94.0133

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2006

Innehåll

Inledning.....	5
Målsättning & metod.....	5
Topografi.....	5
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	5
Tidigare undersökningar.....	8
Resultat.....	9
Fynd.....	13
Sammanfattning.....	13
Åtgärdsförslag.....	13
Administrativa uppgifter.....	14
Referenser.....	15
Tryckta källor.....	15
Muntliga källor.....	15
Arkiv.....	15
Kartunderlag.....	15
Figurförteckning.....	16

FIGUR 1. Utdrag ur digitala ekonomiska kartan (7E 01). Skala 1:10 000. Utredningsområdets avgränsning markeras med svart streckad linje. Mörka grå ytor anger industribebyggelse och ljusgrå ytor bostadsbebyggelse.

Inledning

Arkeologisk utredning etapp två har genomförts inom fastigheten Ljungarum 3:2. Utredningen utfördes på uppdrag av Jönköpings kommun med anledning av planerad bebyggelse inom området. Totalt anlades 1660 meter sökschakt inom en yta av 200 000 m². Fältarbetet genomfördes under perioden 2005-11-17–2005-11-23 av extra antikvarie Carl Johan Sanglert och amanuens Susanne Nilsson. För maskinarbeten i samband med undersökningarna svarade Lars Eriksson, Vätterbygdens Mark och entreprenad AB, och Göran Enthav, Transab.

Målsättning & metod

Målsättningen med utredningen var att fastställa förekomst av eventuella fasta fornlämningar inom området. Utredningsarbetet har även omfattat en genomgång av äldre kartor över området i syfte att inför utredningsarbetet dels identifiera potentiella fasta fornlämningar dels förtydliga bilden av landskapsutvecklingen i området under de senaste 200 åren.

Fältarbetet har genomförts i form av sökschaktsgrävning med hjulburen respektive bandburen grävmaskin. Två grävmaskiner användes parallellt i syfte att effektivisera fältarbetet. Vidare anlades provrutor från vilka matjorden sållades i syfte att finna eventuella artefakter, exempelvis flinta. Samtliga schakt, rutor, fynd och anläggningar mättes in med GPS.

Topografi

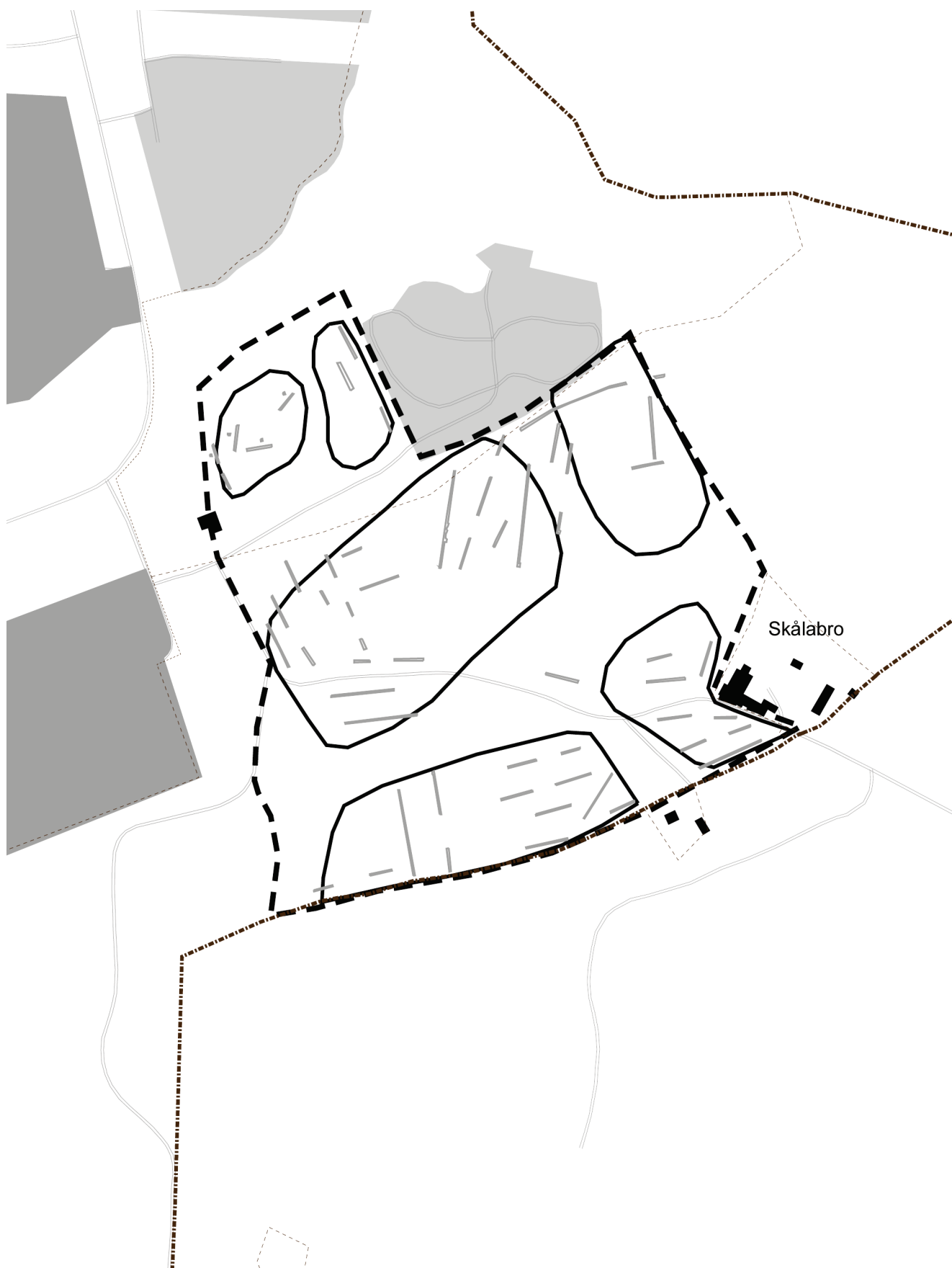
Utredningsområdet är beläget i den södra delen av Ljungarums socken och delar sin södra avgränsning med sockengränsen mellan Ljungarums och Barnarps socknar. Området är mycket kuperat och sluttar i huvudsak i nordlig riktning.

Fornlämnings- och kulturmiljö

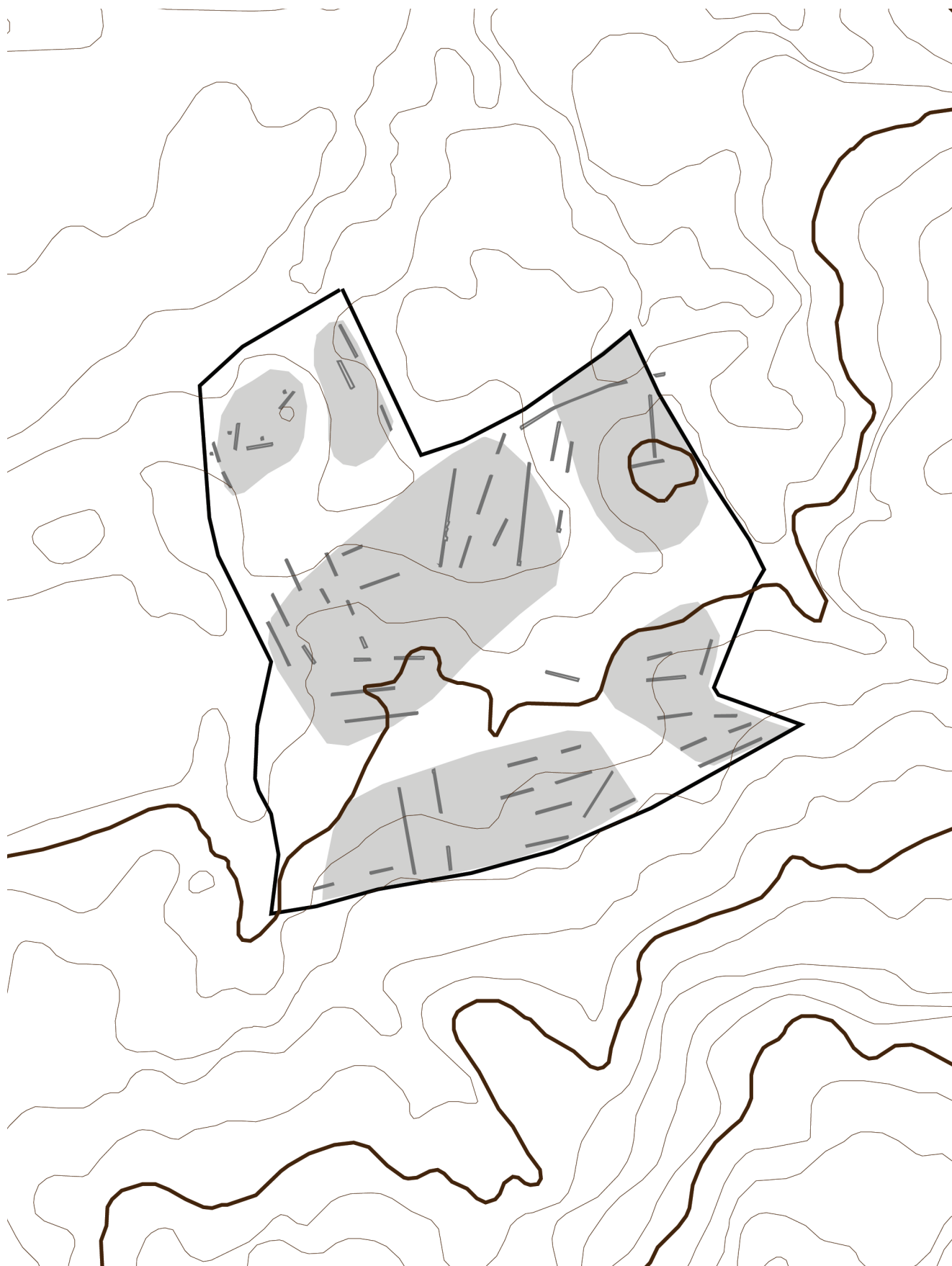
Markanvändningen och kulturlandskapet inom och i anslutning till utredningsområdet präglas idag av mötet mellan ett modernt jordbrukslandskap och det sena 1900-talets expanderande industri- och bostadsområden. Fasta fornlämningar är inte kända inom utredningsområdets avgränsning sedan tidigare.

I fornlämningsregistret är emellertid samtliga övergripande förhistoriska perioder representerade i närområde och liksom ett flertal historiska byggnader, exempelvis Ljungarums Kyrka. I närområdet finns ett flertal registrerade stenartefakter, däribland flera stenxor (Raä 19, 125, 168, 180) samt en lärbensformad slipsten (Raä 116).

Undersökningsområdet ligger vidare i nära anslutning, ca 150

FIGUR 2. Schaktens placering inom utredningsområdet. De ytor som avgränsas av svart heldragen linje inom utredningsområdet återger de delområden som specificerats inför undersökningen. Skala 1:5000.

FIGUR 3. Schaktens placering i förhållande till angivna delområden samt områdets topografi (höjd kurvornas ekvidistans är 5 meter). Skala 1:5000.

meter, sydost om platsen för den tidigare Sagaholmshögen (Raä 20). Högen dateras till äldre bronsålder period II och III (1500-1100 f kr), men i anslutning till högen fanns även gravar från äldre järnålder (Goldhahn 1999).

Enligt fornminnesregistret har det tidigare även funnits gravar (Raä 92) i anslutning till Ljungarums kyrka. Med utgångspunkt från efterleden -rum, som skulle kunna betyda öppen slätter- eller betesmark, kan bebyggelseenheten Ljungarum dateras till vikingatid eller tidig medeltid (jfr Pamp 1988 s 47, SOFI 2003). Gravarna i anslutning till kyrkan skulle kunna tala för att Ljungarum har ett förhistoriskt ursprung. I den östra delen anknyter utredningsområdet till den äldre gården Skålabro som sannolikt har sitt ursprung i en medeltida bebyggelseenhet (muntl Jan Agertz 2006).

Tidigare undersökningar

Sagaholmshögen undersöktes 1971 tillsammans med bredvidliggande gravar från äldre järnåldern i samband med att fornlämningarna togs bort. Vid undersökningen av gravhögen påträffades ett stort antal bildstenar (Goldhahn 1999).

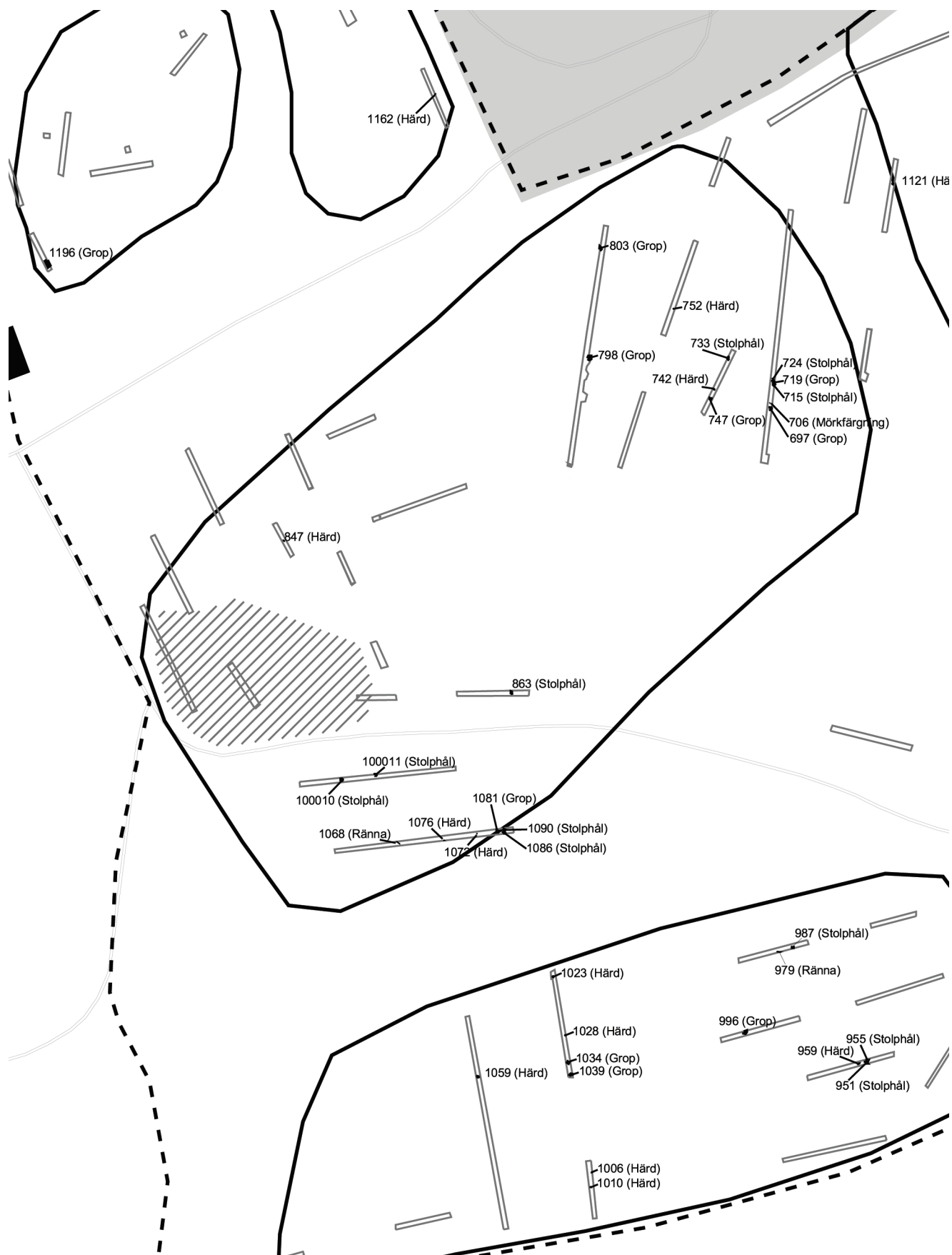
Tre härdar observerades på 1970-talet i anslutning till utredningsområdets västra avgränsning i samband med markarbeten. Fotografer av härdarna finns i Jönköpings läns museums arkiv. Arkeologisk utredning har tidigare genomförts inom en till utredningsområdet direkt angränsande yta inför byggandet av Ekoby. Några fasta fornlämningar påträffades emellertid inte (Nordman 1992). Tydliga indikationer på tidigare boplatser påträffades däremot i samband med en utredning inför nya fotbollsplaner väster om Strömsbergs gård (Raä 168), ca 600 meter norr om utredningsområdet. Inom ett relativt begränsat område framkom sammanlagt sex härdar, en sotfläck samt sex mörkfärgningar. Vidare påträffades även flinta, kermaik, järnslag, bränd lera och ett bränt ben. Den brända leran var delvis förslaggad, vilket tolkades som lämningar efter järnframställning. Fyndmaterialet påträffades i matjordens yta eller i de djupare ansamligar av matjord som uppstått i naturliga svackor (Nordström 1997). Ytterligare en arkeologisk undersökning har genomförts 1,5 km nordväst om utredningsområdet vid vilken det framkom fyra härdar, tre mörkfärgningar samt förhistorisk keramik. Vid undersökningen konstaterades även tjocka kolluviebildningar upp till en meter djupa (Enebäck 1996). Slutligen har även en kolningsgrop undersökts ca 1 kilometer väster om det aktuella undersökningsområdet (Enebäck 1997).

Resultat

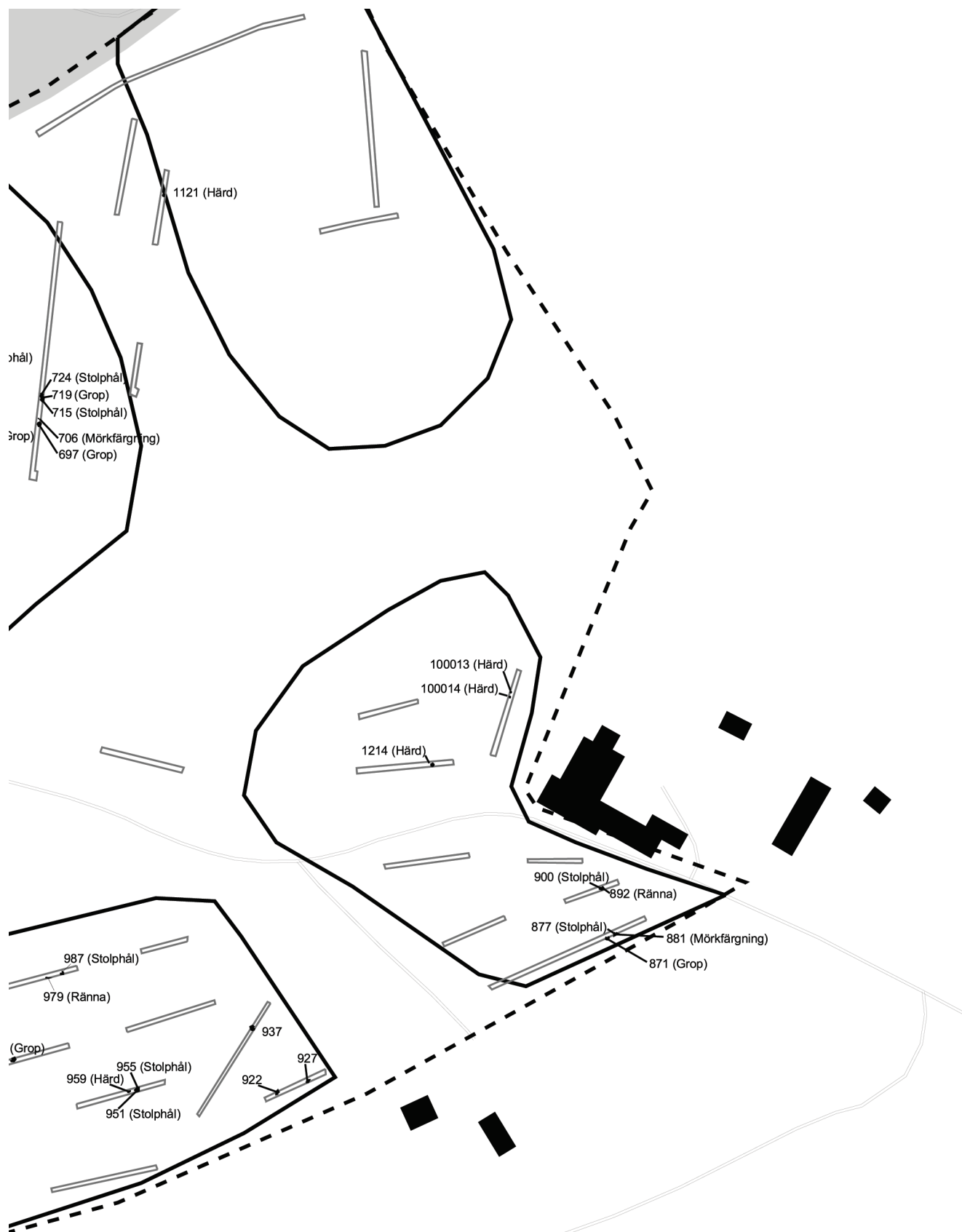
Den arkeologiska utredningen har påvisat tidigare okända fasta fornlämningar inom det aktuella utredningsområdet i form av boplatslämningar. Lämningarna koncentreras i huvudsak inom två områden och mot bakgrund av de specifikationer som angavs av Länsstyrelsen i Jönköpings län inför utredningen är det viktigt att understryka att boplatslämningar inte enbart påträffades på de topografiskt mest markanta höjderna, utan huvudsakligen på ytor som låg något högre i förhållande till sin direkta omgivning.

Lämningarna utgörs av stolphål, härdar och gropar, vilka i huvudsak är belägna på flacka och vad som förefaller vara väl-dränerade partier. Vidare påträffades även vad som förmodas vara en anläggning från historisk tid med bevarat trä (Grop anl nr 1196), vilken sannolikt hör samman med aktiviteter kring den äldre ladugård som ligger direkt väster om undersökningsområdets norra del. Övriga påträffade lämningar har inte kunnat dateras i samband med utredningsarbetet. Anläggningarnas spridning inom området kan bero på såväl kronologiska som funktionella variationer, exempelvis i fråga om bosättningsmönster. Närheten till Sagaholmshögen, liksom de lösfynd som gjorts inom området, indikerar att boplatslämningarna, åtminstone delvis, skulle kunna härröra från yngre stenålder och äldre bronsålder. Även om anläggningarna över lag förmodas vara av förhistorisk karaktär kan anläggningarna i anslutning till gården Skålabro även bidra till att belysa bebyggelseenhetsens äldsta historia. Lämningarna har därför ett vetenskapligt och antikvariskt värde då de kan ge ny kunskap om den förhistoriska och medeltida bebyggelse- och landskapsutvecklingen i ett område som idag präglas av en omfattande modern bostads- och industribebyggelse.

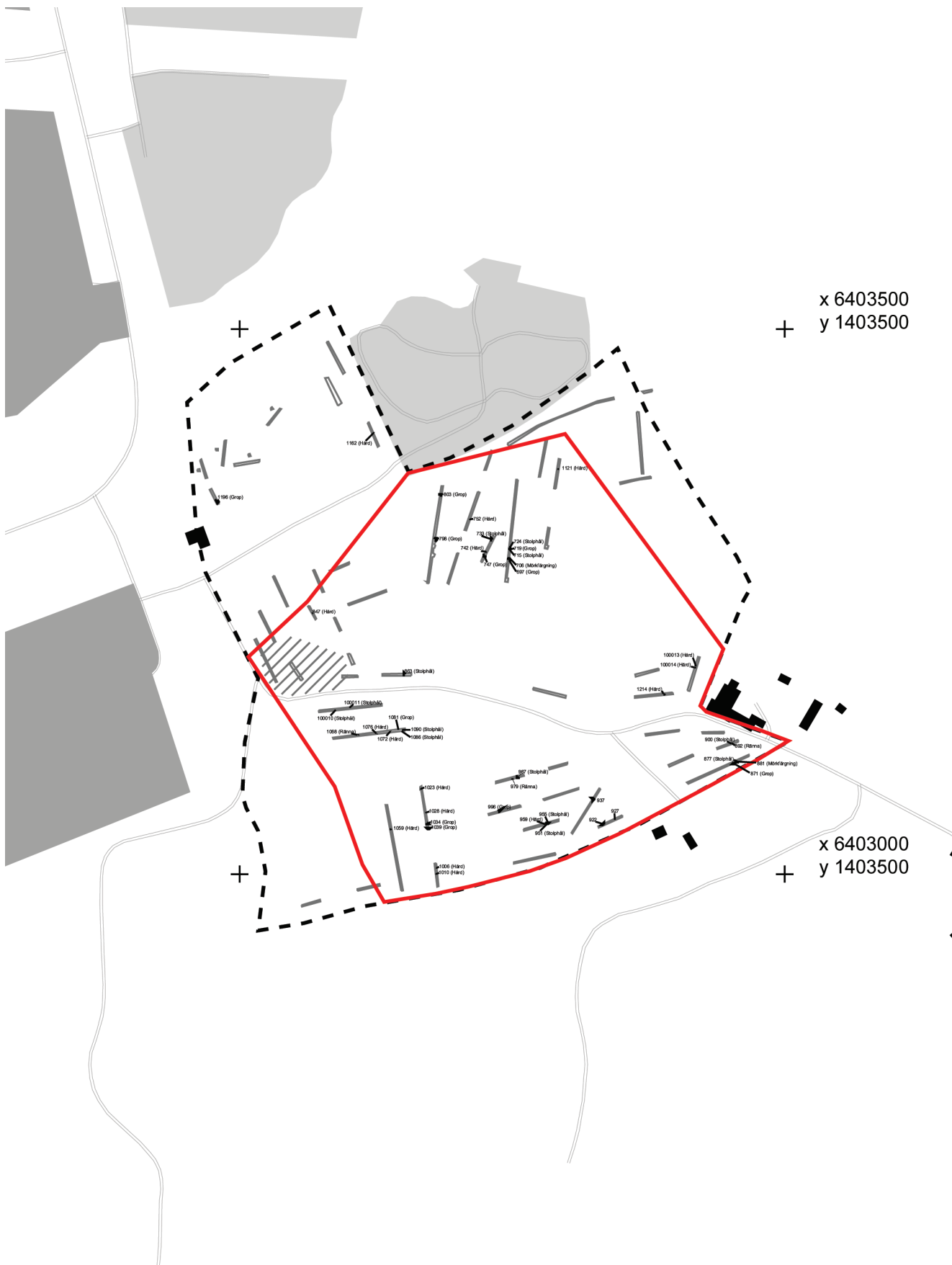
De påträffade anläggningarna är över lag kraftigt påverkade av plöjning. I flera schakt, framför allt i utredningsområdets västra del (skrafferad yta figur 4 och 6), konstaterades vidare att tjocka matjordslager avlagrats till följd av topografiska variationer. På enstaka platser noterades även vad som förmodas vara äldre markhorizont-er på ca 1-1,5 m djup. Av tidsbrist undersöktes inte några sådana matjordslager, men bedöms mot bakgrund av tidigare undersökningar i närområdet ändå ha potential att rymma fyndmaterial. Förutsättningarna för markkemiska och miljöhistoriska analyser av dessa jordlager, bör undersökas närmare i samband med kommande undersökningar. För att belysa boplatslämningarnas rumsliga utbredning kan även yttäckande fosfatkartering och topografisk detaljkartering tillämpas som ett komplement till det arkeologiska materialet. Vidare kan paleoekologiska analyser, exempelvis pollenanalys, bidra till att sätta in boplatslämningarna i ett lokalt landskapshistoriskt sammanhang.

FIGUR 4. Västra delen av utredningsområdet. Den skrafferade ytan anger en yta med ställvis tjocka matjordslager och äldre markhorisonter. Skala 1:2000.

FIGUR 5. Östra delen av utredningsområdet. Skala 1:2000.

FIGUR 6. De två större ytor inom utredningsområdet som avgränsas med heldragen röd linje föreslås bli föremål för arkeologisk förundersökning. Skala 1:5000.

Fynd

I samband med undersökningarna gjordes ett lösfynd av en kritpipa inom den nordöstra delen av undersökningsområdet. I övrigt framkom inte några fynd.

Sammanfattning

Arkeologisk utredning etapp 2 har genomförts inom fastigheten Ljungarum 3:2 på uppdrag av Jönköpings kommun. Totalt grävdes 1660 meter sökschakt inom ett utredningsområde om ca 200 000 m². Inom utredningsområdet påträffades förhistoriska boplatslämningar i form av gropar, härdar och stolphål, vilka huvudsakligen koncentrerar sig till två avgränsade ytor inom utredningsområdet.

Lämningarna är hårt påverkade av den moderna odlingen i området. Naturvetenskapliga metoder kan därför bli viktiga hjälpmedel vid en förundersökning, men även för att komplettera det arkeologiska materialet i samband med en eventuell slutundersökning. Möjligheten att förtydliga bilden av platsens historiska utveckling genom miljöhistoriska analyser av bevarade matjordslager och eventuella fossila markytor bör därför utredas ytterligare i samband med en eventuell förundersökning. Vidare kan yttäckande fosfatkartering tillämpas i samband med förundersökning för att avgränsa boplatslämningarnas omfattning, men resultaten kan även förtydliga boplatstens funktionsuppdelning i samband med en slutundersökning. Slutligen bör även exempelvis en pollenanalys kunna belysa bilden av boplatslämningarnas förhållande till omgivande fornlämningsmiljö och landskapsutveckling.

Åtgärdsförslag

Förekomsten av tidigare okänd fast fornlämning inom utredningsområdet bör föranleda fortsatta arkeologiska undersökningar. Förundersökning föreslås inom ett avgränsat område inom den yta som varit föremål för utredning. Lämpliga provtagningsplatser för pollenanalys bör rekognoseras i samband med förundersökningen.

Beslut om ytterligare åtgärder fattas av Länsstyrelsen i Jönköpings län.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens tillstånd:431-11413-05
 Jönköpings läns museums dnr:250/05
 Beställare:Jönköpings kommun
 Rapportansvarig:Carl Johan Sanglert
 Fältansvarig:Carl Johan Sanglert
 Fältpersonal:Susanne Nilsson
 Teknisk inmätning:Carl Johan Sanglert
 Fältarbetstid:2005-11-17–2005-11-23
 Län:Jönköpings län
 Kommun:Jönköpings kommun
 Socken:Ljungarum socken
 FörsamlingLjungarum
 Fastighetsbeteckning:Ljungarum 3:2 m fl
 Belägenhet:Ekonomiska kartans blad
 Koordinater:x 6403245, y 1403204
 Undersökningsyta:200 000 m²

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Tryckta källor

- Enbäck, K. 1996 Arkeologisk utredning, del av Ljungarum 1:1, Ljungarums socken, Jönköpings kommun. Arkeologisk rapport 1996:18
- Enbäck, K. 1997 Planerad exploatering av sandtäckt. Arkeologisk utredning etapp II. Arkeologisk rapport 1997:26
- Nordman, A-M. 1992 Arkeologisk utredning. Del av stg 187, Ljungarums församling. Arkeologisk rapport 1992:16. Jönköpings läns museum.
- Nordström, M. 1997 Arkeologisk utredning inför utbyggnaden av fotbollsplanerna vid Ljungarums kyrka - Strömsberg. Arkeologisk rapport 1997:4. Jönköpings läns museum.
- Pamp, B. 1988 Ortnamnen i Sverige. Studentlitteratur.
- SOFI 2003 Svenskt Ortnamslexikon. Språk och folkminnesinstitutet.

Muntliga uppgifter

Jan Agertz, Jönköpings läns museum.

Arkiv

Jönköpings läns museum. Jönköping.
Riksantikvarieämbetet FMIS.

Kartunderlag

Digitala fastighetskartan (7E01). Upprättad år 2001 Lantmäteriverket.
Skala 1:10000.

Figurförteckning

Figur 1. Digitala ekonomiska kartan.

Figur 2. Delområden och schakt.

Figur 3. Utredningsområdets topografi.

Figur 4. Schakt och anläggningar, västra delen.

Figur 5. Schakt och anläggningar, östra delen.

Figur 6. Förslag till förundersökning.

Vid en arkeologisk utredning inom fastigheten Ljungarum 3:2 påträffades vad som förmodas vara spår av bebyggelse från förhistorisk tid eller medeltid. Fortsatta undersökningar kan komma att förtydliga bilden av den lokala landskaps- och bebyggelseutvecklingen i anslutning till en av de mest spektakulära fornlämningarna i Jönköpings län: Sagaholmshögen.

